

نقش و اهمیت آموزش مفاهیم اجتماعی در دوران پیش از دبستان

- هدف‌های رفتاری: در پایان این فصل، دانش‌آموز باید بتواند:
- تعریفی از فرایند اجتماعی ارائه کند و برای هر یک سه مثال ذکر کند.
  - هدف از آموزش مفاهیم اجتماعی را توضیح دهد.
  - جنبه‌های مختلف یادگیری هر نقش اجتماعی را به همراه مثالی شرح دهد.
  - کاربردهایی را، که از شناخت تحولات رشد اجتماعی کودکان می‌توان نتیجه گرفت، بیان کند.
  - مهارت‌های اجتماعی مورد نیاز کودکان را با ذکر مثال تشریح کند.
  - روش‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی را با ذکر مثال توضیح دهد.
  - نمونه‌هایی از فعالیت‌های مربوط به هر روش را اجرا کند.

فرایند اجتماعی شدن

اجتماعی شدن جریانی است که در آن هنجارها، مهارت‌ها، انگیزه و طرز تلقی و رفتار فرد شکل می‌گیرد، تا ایفای نقش کنونی یا آتی او در جامعه‌ی مطلوب و مناسب شناخته شود. اجتماعی شدن یک ارتباط دوجانبه است بین فرد و جامعه. کودک در حال رشد، جهان اطراف خود را به صور گوناگون تجربه و تفسیر می‌کند. بنابراین، علاوه بر توجه به جریان رشد کودک، باید به ارزش‌هایی که توسط جامعه و گروه‌های اجتماعی انتقال می‌یابد نیز توجه کرد.

بیندیشید:

درباره‌ی چند مفهوم اجتماعی (دانشی، رفتاری و ارزشی) بیندیشید و با یکدیگر بحث کنید. سپس برای هر کدام مثالی بیاورید و نتیجه را به کلاس گزارش کنید.

متغیرهای اجتماعی شدن را می‌توان در چهار بُعد مورد بررسی قرار داد:

- ۱- متغیرهای مربوط به تفاوت‌های فردی، سن، جنس، شخصیت و هوش
  - ۲- متغیرهای مربوط به منابع انتقال ارزش‌ها که دربرگیرنده‌ی فرهنگ، ملیت، خانواده و وسایل ارتباط جمعی (روزنامه‌ها، مجلات، تلویزیون، ادبیات و ...) است.
  - ۳- متغیرهای مربوط به روش‌های انتقال ارزش‌ها، مانند مراسم مذهبی، هویت نظام‌ها و تجارب ناشی از چگونگی فرزندپروری
  - ۴- متغیرهای مربوط به الگوها و ارزش‌های رفتاری (نقش جنسی، پرخاشگری، اخلاقیات، دوستی‌ها و ...)
- بنابراین، انسان باید در سراسر زندگی، وظایف مربوط به نقش‌ها را، جهت کسب توانایی ارتباط متقابل با دیگران، به طریقی خاص که در عرف جامعه قابل قبول و ارزشمند است و در عین حال برای خودش نیز سودمند باشد، فراگیرد.
- آموزش مفاهیم اجتماعی به کودکان، با هدف اجتماعی کردن یا جامعه‌پذیری آن‌ها صورت می‌گیرد. مقصود از جامعه‌پذیری، پذیرش اعتقادات، باورها، هنجارها و ارزش‌های مورد قبول جامعه، کسب توانایی در تطبیق و سازگاری با این هنجارها و یا تغییرات مطلوب در آن‌هاست. از این رو، دست‌اندرکاران جامعه‌پذیری، اعم از خانواده، مدرسه، گروه هم‌سالان، مسجد، رسانه‌ها و ... به صورت‌های گوناگون، شخص را برای ایفای نقش‌های اجتماعی در حال و آینده، آماده می‌کنند.
- یادگیری هر نقش دارای دو جنبه است: جنبه‌ی اول، یادگیری وظایف مربوط به هر نقش و حقوق مربوط به آن است. در این بعد، شخص یاد می‌گیرد که فرضاً به عنوان عضوی از یک خانواده، یک شهروند، یک معلم و یا یک مسلمان، دارای چه وظایف و حقوقی است و این که چگونه باید به وظایف خود عمل کند. جنبه‌ی دوم، یادگیری احساسات، عواطف، نگرش‌ها و ارزش‌های مربوط به هر نقش است.
- در این بعد، اشخاص یاد می‌گیرند که در هر یک از نقش‌های جامعه با کدام منش، احساسات و برخورد با مخاطبان خود، روبه‌رو شوند.

بحث کنید

تصور کنید که در مقام مربی کودک، می‌خواهید در یک کودکستان یا آمادگی ایفای نقش کنید. درباره‌ی وظایف مربوط به این نقش و جنبه‌ی احساسات، عواطف، نگرش‌ها و ارزش‌های مربوط به این نقش بحث کنید و نتیجه را به کلاس گزارش دهید.

نکاتی که والدین و مربیان باید بدانند:

تحولات مربوط به رشد اجتماعی در کودکان پیش‌دبستانی رفتار اجتماعی کودکان دارای الگو و شکل خاصی است. این رفتار ضمن آن که متأثر از خصوصیات فردی است از محیط اجتماعی نیز تأثیر می‌پذیرد. این محیط شامل خانواده، هم‌سالان، همسایگان و رسانه‌ها (به‌ویژه تلویزیون) است. کودکان در مراحل رشد خود و در هر مرحله‌ی سنی، رفتارهای خاصی را از خود بروز می‌دهند که برخی غیراجتماعی و برخی اجتماعی‌اند.

آگاهی از این مراحل می‌تواند به والدین و مربیان کمک کند تا با کودکان در هر مرحله به طریق مناسبی برخورد کنند و انتظارات خود را با توانایی‌های او تطبیق دهند. هم‌چنین بروز این رفتارها را در کودکان باید امری طبیعی تلقی کرد. بروز رفتارهای غیراجتماعی، فرصتی برای والدین و مربیان فراهم می‌کند تا از این طریق به کودکان آموزش دهند و زمینه‌ی رشد اجتماعی آن‌ها را فراهم کنند.

برای آگاهی از نمونه‌های این رفتارها می‌توانید به جدول رشد کودکان در فصل اول کتاب رجوع کنید. با مشاهده‌ی رفتار کودکان با توجه به جدول رشد کودکان، شایسته است که والدین و مربیان در تربیت اجتماعی آنان، به نکات زیر توجه کنند:

۱- کودکان در فرآیند رشد اجتماعی خود پیوسته تغییراتی را پشت‌سر می‌گذرانند. با توجه به این تغییرات، بروز رفتارهای غیراجتماعی در کودک فرصت‌هایی را در اختیار والدین و مربیان می‌گذارد تا از طریق تعامل حساب شده با کودک، زمینه‌ی رشد اجتماعی او را فراهم کنند.

۲- هماهنگی والدین با یکدیگر و با مربیان در مورد نحوه‌ی برخورد با کودک در رشد اجتماعی او نقش مؤثری دارد.

۳- انتظارات والدین و مربیان از کودکان باید در حد توانایی آن‌ها باشد، اما هیچ‌گاه از آموزش کودکان نباید غفلت کرد.

۴- کودکان از رفتار ما بیش‌تر از گفتار ما می‌آموزند. بنابراین، سعی کنیم الگوی شایسته‌ای برای آنان باشیم.

۵- آموزش مهارت‌های اجتماعی مانند هر رفتار دیگری بهتر است از دوران کودکی شروع شود، زیرا یادگیری در این سال‌ها عمیق‌تر، آسان‌تر و سریع‌تر صورت می‌گیرد.

۶- کودکان از نظر رشد اجتماعی مانند سایر جنبه‌های رشد، با یکدیگر متفاوت‌اند و باید این تفاوت‌ها را در نظر گرفت.

تمرین

با توجه به جدول رشد اجتماعی کودکان، چند کودک پیش‌دستانی را با آن مقایسه کنید و نظر خود را در کلاس بیان نمایید.

مهارت اجتماعی و نحوه‌ی آموزش آن به کودکان

مهارت‌های اجتماعی توانایی‌های پیچیده‌ای برای ظاهر ساختن رفتارهایی است، که به‌طور مثبت یا منفی تقویت می‌شوند و ظاهر نساختن توانایی‌هایی که توسط دیگران مورد تنبیه یا خاموشی قرار می‌گیرند. در آموزش مهارت‌های اجتماعی، که از تنوع زیادی برخوردار است، هدف این است که به کودکان در انتخاب رفتارهای پسندیده‌تر و تغییر رفتارهای غیراجتماعی کمک کنیم.

مفاهیم و مهارت‌های اجتماعی مورد نیاز کودکان را می‌توان به سه گروه عمده زیر تقسیم کرد:

الف - مهارت‌های مربوط به شناخت خود: شناخت خود طی مراحل صورت می‌گیرد. کودک به مرور یاد می‌گیرد که با گریه می‌تواند توجه ما را جلب کند تا نیازهایش را برطرف سازیم. اولین لبخند، استفاده از دست‌ها، عکس‌العمل نسبت به تصویر خود در آینه همه و همه راهی است که کودک را به شناخت خود می‌رساند. او نامش را تشخیص می‌دهد، معنی نه را می‌فهمد، جستجو و اکتشاف می‌کند، با افراد مختلف آشنا می‌شود و از دیگران می‌آموزد. به این ترتیب کودکان طی فعالیت‌هایی گام به گام با مهارت‌های اجتماعی مربوط به شناخت خود آشنا می‌شوند و از این طریق یاد می‌گیرند که قبل از خوردن غذا باید دست‌هایش را بشوید و غذا و

آب آلوده نخورد. از خوردن خوراکی‌های مضر دوری جوید. با توجه به توانایی‌اش کاری را شروع کند. خواب مناسب داشته باشد، از افراد بیگانه غذا نگیرد. با افراد بیگانه تماس نداشته باشد و به آن‌ها اعتماد نکند. سوار ماشین غریبه نشود، در انتخاب لباس خودش تصمیم بگیرد و ...

در اواخر دوران کودکی بر پایه‌ی این مهارت‌ها کودک می‌تواند احساسات و عواطف خود که نقش سازنده‌ای در زندگی او ایفا می‌کنند، به‌خوبی شناخته و احساساتش را به نحو مطلوب بیان و کنترل نماید. این مورد به‌خصوص در مورد رشد عاطفی اهمیت به‌سزا دارد.

ب - مهارت‌های میان فردی: کودک به مرور از حالت خودمداری خارج می‌شود و دیگران را برایش مطرح می‌گردند. او دوست دارد در حضور دیگران بازی کند، حرکات آن‌ها را تقلید نماید به بازی نقش بپردازد. داشتن برخورد خوب با دیگران، پیروی از دستورات، همانندسازی با قهرمانان کتاب، احترام به بزرگ‌ترها، همکاری با هم‌سالان، سلام به هنگام ورود و خداحافظی به هنگام جدا شدن، استفاده از کلمات مؤدبانه، گوش دادن به سخنان دیگران، شرکت در بازی‌های گروهی، رعایت نوبت در سخن گفتن و بازی، قطع نکردن صحبت دیگران، فروخوردن احساس خشم به هنگام آزار دیدن، احترام به دیگران، رعایت حقوق خود و دیگران، اجازه گرفتن برای استفاده از اشیای دیگران و ... نمونه‌هایی از این نوع مهارت‌هاست.

ج - مهارت‌های مربوط به شناخت محیط: یکی از اهداف اساسی آموزش و پرورش کمک به فرد در ایجاد ارتباط با محیط است. لازمه‌ی این امر دسترسی به یک سری اطلاعات درباره جهان است. کودک، محیط اطراف خود را درک می‌کند و از آن‌جا که در سنین پایین بیش از هر زمان دیگری قابلیت پذیرش آموختنی‌های مفید را دارد باید به‌طور مداوم همگام با دیگر آموختنی‌ها، طی برنامه‌های آموزشی مناسب علاقه‌مندی کودکان را نسبت به احترام به مسائل محیطی و آموزش برای بقا را افزایش داد.

بنابراین، برای شناخت محیط زندگی، کودک علاوه بر آموزش مهارت‌هایی چون، دانستن نشانی خانه‌ی مسکونی، محیط اطراف خانه و مراکز پیش از دبستان یا مهدکودک، مشاغل مهم در محیط اطراف، شغل والدین، نحوه‌ی رفت و آمد، آشنایی با مقررات راهنمایی و رانندگی، باید نسبت به پاکیزگی محیط زیست، آلوده نکردن آب و هوا، جلوگیری از انهدام گیاهان و درختان، صرفه‌جویی در مصرف انرژی و سوخت، شناخت سرزمین ایران، پرچم، نکات ایمنی در حوادث غیرمترقبه ... آگاه شود.

تمرین

فهرستی از مهارت‌های اجتماعی مربوط به شناخت محیط، شناخت خود و مهارت‌های میان فردی تهیه کنید و در کلاس

ارائه دهید.

شیوه‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی

آموزش مهارت‌های اجتماعی از موضوعات مهم در تعلیم و تربیت است و همان‌گونه که اشاره شد، غالباً بر محور نحوه‌ی ارتباط متقابل میان کودک و هم‌سالان او با بزرگ‌سال قرار دارد و هدف اولیه آن است که اهداف کودک و بزرگ‌سال از طریق روابط متقابل مثبت حاصل آید.

ایجاد یک رفتار و یا تغییر در رفتار را می‌توان به طریق مختلف ایجاد کرد، اما استفاده از روش‌ها و فعالیت‌ها به موضوع آموزش، شرایط مخاطب از نظر تحولات مربوط به رشد و توانایی فردی بستگی دارد.

از جمله روش‌ها و فعالیت‌هایی که مربیان می‌توانند در آموزش مهارت‌های اجتماعی به‌کار گیرند عبارت‌اند از:

۱- روش الگوبرداری: ایجاد الگویی از رفتار اجتماعی که موجب شود فرد دیگری آن رفتار را از طریق مشاهده و تقلید فراگیرد «الگوسازی اجتماعی» نام دارد. کودک، رفتار شخص دیگری را مشاهده می‌کند. سپس با اجرای مشابه در موقعیتی مشابه تقلید آن رفتار را به نمایش درمی‌آورد.

کودکان به دو شیوه از دیگران تقلید می‌کنند:

الف: مشاهده‌ی رفتار هم‌سالان و بزرگ‌ترها

ب: تأثیرپذیری از شنیده‌های دیگران (هم‌سالان، مربی و خانواده)

کودکان از طریق تقلید یا همانندسازی خود با دیگران (والدین و هم‌سالان و ...) اقدام می‌کنند از نظر روان‌شناس معروف بندورا کودکان به شدت تحت تأثیر مشاهدات و شنیده‌ها قرار دارند. والدین پرخاشگر به فرزند خود درس پرخاشگری می‌آموزند. چنانچه والدین آرام باشند، کودکان خود را به آرامش تشویق می‌کنند و اگر مسئول باشند، مسئولیت را در کودکان بهینه می‌کنند. هرگاه والدین متدین باشند، به فرزندان خود درس دین‌داری یاد می‌دهند. هم‌سالان نیز در آموزش مهارت اجتماعی الگویی مناسب‌اند. کودکانی که عملکرد ضعیفی دارند و نمی‌توانند از روش‌های دیگری چون ایفای نقش و الگوسازی بهره‌گیرند می‌توانند از هم‌سالان بسیار بیاموزند. معمولاً هم‌سالانی الگو قرار می‌گیرند که مورد احترام کودک دیگر باشند و از نظر سن، جنس و موقعیت اقتصادی، اجتماعی وضعیت مشابهی داشته باشند و در رفتار اجتماعی آموزش دیده و مهارت نشان داده باشند.

مثال: الف- برای افزایش تعاملات اجتماعی بین کودک و دیگران، تشویق او به ادای سلام در مواقع مختلف مناسب است.

- به دوستان و آشنایانی که به خانه‌ی شما می‌آیند سلام کنید و کودک را تشویق کنید که او هم این عمل را تکرار کند.

- از تلفن اسباب‌بازی و واقعی استفاده کنید تا کودک عبارت «سلام حال شما چه‌طور است» را بگوید.

- در بیرون از منزل وقتی از مغازه‌ای خرید می‌کنید به فروشنده سلام کنید.

استفاده از الگوهای زنده، که از انعطاف‌پذیری بالایی برخوردار است. به کودک فرصت می‌دهد تجربه‌ی آموزشی پرباری را به دست آورد.

مثال: ب- کتاب‌ها و قصه‌هایی با شخصیت‌های واقعی و قابل قبول، از جمله موادی هستند که برای آموزش مهارت

اجتماعی می‌توانند مفید باشند. قصه‌ها نه تنها در ایجاد اصول منطقی و الگو برای مهارت اجتماعی مناسب‌اند، بلکه به آن‌ها فرصت می‌دهد که گوش دادن را بیاموزند و با تجارب دیگران آشنا شوند.

با انتخاب قصه‌هایی از سرزمین ایران به کودکان فرصت دهید تا ضمن کسب مهارت‌های اجتماعی با بزرگان و قهرمانان ایران آشنا شود و از آن‌ها الگو گیرد.

- کتاب‌های ساده با شخصیت‌های ملموس را انتخاب کنید و در ساعات آرام روز برای آن‌ها بخوانید.

- پس از پایان داستان با او در مورد آن بحث و گفت‌وگو کنید.

- از او بخواهید قصه را پیش‌بینی کند. و یا با نگاه کردن به تصویر و با استفاده از کلمات مناسب احساس قهرمان را بیان و یا تقلید کند.

استفاده از عروسک‌ها، گف‌وگو با عروسک‌ها و ایفای نقش توسط آن‌ها، به منظور طرح مسئله و ارائه‌ی الگویی برای رفتار می‌تواند یکی دیگر از ابزار آموزش مهارت اجتماعی باشد. این عروسک‌ها که معمولاً به شکل شخصیت‌های محبوب کودکان‌اند، گاهی می‌تواند توسط کودکان نیز ساخته شود. عروسک‌ها وسیله‌ی مناسبی است که کودک، علاوه بر لذت بردن از آن، می‌تواند به‌عنوان وسیله‌ای برای ابراز احساسات مثبت و منفی خود به کار گیرد.

۲- روش مربی‌گری: روش دیگر آموزش رفتار به کودک روش «مربی‌گری» است. این روش برخلاف الگو که از رفتار تقلید می‌شود به شکل راهنمایی کلامی به‌طور پیاپی و طی جلساتی صورت می‌گیرد و از طریق آن کودک می‌تواند به کودکان دیگر نزدیک شود و با آن‌ها ارتباط پیدا کند و دوستانی بیابد. بسیار دیده شده که کودکان پیش از دبستانی نقش عمده‌ای در منزوی کردن خویش دارند و در حالی که شاید توانا تر از دیگران باشند کم‌تر در بازی‌ها شرکت می‌کنند. در این‌جا مریمان باید به اختصاص دادن وقت بیش‌تر به آن‌ها و طرح سؤال و تشویق آن‌ها به پاسخ و تکرار آن، به عنوان هم‌بازی آن‌ها را در بازی‌ها شرکت دهند.

- فعالیت‌هایی را ترتیب دهید که در آن گروه‌های کوچکی از کودکان و آن کودک خاص، در آن شرکت کنند.

- کودک را به سلام گفتن تشویق کنید.

- درباره‌ی افرادی که در گروه هستند با او صحبت کنید، نام آن‌ها را بپرسید و کودک را به صحبت با آنان تشویق کنید.

- کودکان هم‌سن و سال را دور هم جمع کنید و به تعداد کافی اسباب‌بازی‌های بی‌خطر (حیوانات پارچه‌ای، ماشین‌های کوچک، مکعب‌های ساختمان‌سازی) در اختیارشان قرار دهید و به آن‌ها فرصت باهم بودن بدهید. در طول بازی با آن‌ها صحبت کنید و آن‌ها را تشویق کنید که با یکدیگر تبادل کلامی داشته باشند.

کودکان از این طریق مهارت‌های اساسی همکاری را، که پایه‌ی تعامل‌های اجتماعی آینده‌ی اوست، یاد می‌گیرند.

۳- فراهم کردن فرصت برای سخن‌گویی کودکان: قبل از این که کودک به کودکستان یا آمادگی برود، توانایی آرام نشستن و توجه به فعالیت‌های گروه برای او ضرورت دارد. توجه به افراد گروه، او را برای یادگیری و توانایی گوش دادن به صحبت دیگران و نهایتاً صحبت کردن با آن‌ها آماده می‌سازد. سخن‌گویی در برابر جمع روش مناسبی برای اجتماعی شدن است کودکانی که به راحتی با کودکان دیگر ارتباط کلامی برقرار می‌کنند، از تماس‌های اجتماعی بهتری برخوردار می‌شوند و آمادگی بیش‌تری برای پذیرش اجتماعی دارند از طریق دیگر کودک به تدریج احساسات خود را می‌شناسد و شیوه‌ی مناسب بیان آن را یاد می‌گیرد. پس باید از راه‌های گوناگون این فرصت را در اختیار او قرار داد.

- از کودکان بخواهید در مورد آن چه دوست دارند صحبت کنند و چرایی را شرح دهند (مثلاً عروسکشان)

- از بچه‌ها بخواهید به جای پاسخ‌های بله و خیر، با جملات بلند احساسات خود را بگویند.

- آن‌ها را تشویق کنید که جلوی بزرگ‌ترها صحبت کنند. با نگاه و لبخند آن‌ها را تشویق کنید.

- از آن‌ها بخواهید قصه‌ای را که شنیده‌اند و یا در مورد فیلمی که دیده‌اند، صحبت کنند.

۴- روش خودآموزی: روش خودآموزی به این گونه است که کودک در مورد یک مسئله و علت بروز آن (مثل یک اختلاف کودکان بین بچه‌ها) بیندیشد و سپس نتیجه‌گیری کند. آن‌گاه با راهنمایی معلم و از طریق حل مسئله در حضور دیگران اندیشه‌های خود را بیان کند و رفتار خود را براساس آن تغییر دهد.

- کتابی را تا اوج داستان بخوانید و از کودکان بخواهید راهکارهایی برای قهرمان پیش‌بینی کنند.

- از کودکان بخواهید، خود را جای قهرمان داستان قرار دهند و بیان کنند چگونه مسئله را حل می‌کنند.

- در یک بازی گروهی علی نوبت را رعایت نمی‌کند. بچه‌ها او را کنار می‌گذارند و او تنها می‌ماند. مربی از او می‌پرسد چرا

بازی نمی‌کنی؟

علی می‌گوید: من دوست دارم بازی کنم اما باید صبر کنم تا نوبتم بشود و حوصله‌ام سر می‌رود. (بیان مسئله)

مربی می‌گوید: به نظر تو چرا بچه‌های دیگر دوست ندارند با تو بازی کنند؟ چه کار باید کرد تا همه بتوانند بازی کنند؟ (بازیابی

و تجزیه و تحلیل اطلاعات)

علی می‌گوید: به‌نظر من تنها راه، بازی کردن با نوبت است که بهتر از تنها ماندن است (نتیجه‌گیری).
کشف قاعده: در بازی‌های گروهی رعایت نوبت لازم است.

در آموزش خودآموزی دو هدف اساسی مطرح می‌شود ۱- کودک بتواند قبل از اجرای نوعی رفتار نامناسب، از اجرای آن خودداری کند ۲- کودک بتواند رفتار خود را از راه «گفت‌وگویی درون» هدایت کند.

۵- روش قضاوت و داوری: در این روش سعی بر این است که کودک بتواند انواع واکنش‌های احتمالی یک موقعیت را، که برخی انطباق‌پذیرترند و یا حتی اتفاق افتاده‌اند، تشخیص دهد. وقتی دو کودک به هر دلیلی با یکدیگر اختلاف دارند، از طریق تشکیل یک دادگاه کودکانه به آن‌ها فرصت دهید از خود دفاع کنند. کودکان بزرگ‌تر به عنوان داوران قضاوت خواهند کرد و در نهایت به هر یک از کودکان تذکرات اخلاقی و رفتاری لازم داده خواهد شد.

- واقعه‌ای رخ داده است. کودکان را به تفکر وادارید احساس را تشخیص دهید و واکنش‌ها را بررسی نمایید و در نهایت قضاوت کنید.

- از کودکان بخواهید به عنوان پلیس یا شهردار کودکان خود، راهکارهایی را ارائه دهند.

- از این فعالیت به عنوان بازی‌های نمایشی نیز می‌توانید استفاده کنید.

۶- روش تقویت رفتار: اگر کودک بتواند موقعیت برقراری ارتباط را بهتر بشناسد، در افزایش درک اجتماعی او مؤثر است. بنابراین، نارسایی‌های ادراک اجتماعی نشانه ناتوانی در تغییر دقیق و تلفیق علائم و نمادهای مختلف محیط تلقی می‌شوند. به‌طور مثال چنان‌چه کودکی نتواند تشخیص دهد در موقعیتی خاص باید یک سری رفتارهای خاص را رعایت کند، طبیعتاً پاسخ مناسب نمی‌دهد. بنابراین، باید برای رشد ادراک اجتماعی به ارتباط غیرکلامی، علائم محیطی و ... توجه کرد.

حالات چهره، حرکت اعضای بدن، علائم صوتی، بلندی و کوتاهی صدا، پوشش، فرم لباس‌ها همه می‌توانند به نوعی جنبه‌های اجتماعی را نشان دهند.

با توجه به مطالب فوق، تکرار و تقویت می‌تواند در شناخت و یا ثبت یک رفتار کمک کند.

- عکس‌هایی از چهره‌های مختلف (از کتاب یا مجلات) را جمع‌آوری کنید و از کودکان بپرسید که سبب شاد یا غمگین یا خندان بودن آن‌ها چیست؟

- چندین دایره رسم کنید و از کودکان بخواهید با کشیدن چشم چشم دو ابرو، حالت‌های مختلف صورت و تصاویر احساسی گوناگونی را به نمایش بگذارند.

- روی کارت‌هایی احساس‌های گوناگون را بنویسید، کودکان یکی از کارت‌ها را برمی‌دارند شما کلمه را می‌خوانید و آن‌ها احساس را نمایش می‌دهند.

معمولاً برای تقویت رفتار از نشانه‌های تشویقی مانند لبخند زدن، کف زدن، بیان کلمات تحسین‌آمیز و در بعضی موارد از پاداش‌های مادی، مانند خرید کتاب، اسباب‌بازی یا برچسب‌های نمایشی استفاده می‌شود.

۷- روش نمایش و قصه‌گویی: قصه و نمایش از دیگر ابزارهای مؤثر برای آموزش مهارت‌های اجتماعی‌اند. قصه‌ها گاهی بر رفتار پسندیده یا ناپسند افراد برتری کامل دارند، زیرا افکار درونی، اعتقادات و انگیزه‌های قهرمانان را منعکس می‌سازند. قصه‌هایی را انتخاب کنید که در سطح دانش کودک باشد و بر نیاز خاصی تأکید می‌کند. برای بچه‌ای که دوست ندارد اسباب‌بازی‌اش را به کسی بدهد، کتاب یا قصه‌ای حول همین مسئله پیش‌بینی شود. نگرشی واقع‌گرایانه داشته و شخصیت‌ها برای کودک ملموس باشد.

بعد از خواندن کتاب و یا گفتن قصه، از کودکان بخواهید آن نقش را وانمود کنند. ایفای نقش به کودک کمک می‌کند، علاوه

بر شناخت خود و کاهش خودمحوری، به درک و شناخت دیگران نیز توجه کند. در واقع با افزایش توانایی‌های کودک نسبت به دیدگاه دیگران ادراک اجتماعی‌اش نیز افزایش می‌یابد.

در پایان سال‌های کودکستان بازی در نمایش به‌طور گسترده‌ای همراه با تعاون و همکاری صورت می‌گیرد و هر کودکی قادر است نقش خود را مدت‌ها حفظ کند.

۸- آموزش از طریق بازی: بازی وسیله‌ای است مناسب برای آموزش مهارت‌هایی چون فعالیت گروهی، همکاری، تعاون، رعایت نوبت، قانون برنده و بازنده، مشارکت در وسایل بازی، پیروی از مقررات و ... به آسانی می‌توان محتوای مهارت اجتماعی را به بازی تبدیل کرد. لذا با برنامه‌ریزی و طراحی بازی مناسب می‌توان از این فعالیت استفاده کرد.

– فرصت‌هایی فراهم کنید تا کودک با سایر کودکان هم‌سن خود بازی کنند.
– اوقاتی را برای بازی کودکان، که می‌خواهند با یکدیگر بازی کنند، اختصاص دهید و برای هدایت آن‌ها در کنارشان باشید.
– برای مناسبت‌های گوناگون (جشن تولدها، اعیاد) فعالیت‌های جذابی برای بازی کودکان طراحی کنید.
مثال ۱- بگرد و پیدا کنیم: کودکان شیئی را در اتاق پنهان می‌کنند. یکی از کودکان باید آن را بیابد. در این بازی همه می‌خواهند کودک برنده شود.

۲- همه با هم بکشیم: طناب بلندی را به طول تقریبی ۱۲ متر، به دور یک جسم سنگین می‌پیچند و از کودکان خواسته می‌شود تا جسم جابه‌جا شود. در این جا ارزش همکاری روشن می‌شود.

۳- بازی‌هایی تقلیدی از زندگی روزانه (عروسک‌بازی، دزد و پلیس، آشپزی، ماشین بازی ایفای نقش و جای‌گزینی خود به جای دیگری) به کودک فرصت می‌دهد تا دیدگاه‌های دیگران را دریابد و راه اصولی برخورد با مسائل را فراگیرد.
– بازی‌هایی چون «کسی در شهر گم شده» «من آدرس منزل را بلد نیستم»، «شماره‌ی تلفن خانه‌ی شما چیست»، از جمله بازی‌هایی است که می‌تواند علاوه بر شناخت محیط زندگی کودک به او فرصت دهد تا با نشانه‌های خانه خود و دیگران آشنا شود و به روابط اجتماعی پی‌برد.

۹- روش گردش علمی: یکی دیگر از روش‌های مناسب، که عمدتاً به شناخت محیط اطراف منجر می‌شود، روش گردش علمی است. در این روش، کودک می‌تواند علاوه بر شناخت محیط با افراد گوناگون جامعه (پُستچی، رفتگر، فروشنده و...) آشنا شود.
گردش‌های علمی داخل شهر، بازدید از پارک‌ها، مغازه‌ها، قدم‌زدن در خیابان و ده‌ها مورد دیگر می‌تواند برای کودکان معانی و مفاهیم بسیاری را به دنبال داشته باشد.

دیدن یک باغ وحش، بازدید از ساختمان نیمه‌تمام، رفتن به سوپرمارکت، آشنایی با مشاغل گوناگون، نحوه‌ی برخورد انسان‌ها با یک‌دیگر، تغییرات طبیعی در محیط، در خانه و در بین مردم، هر یک شاخص پرارزشی برای کسب مهارت اجتماعی و زیستن در محیط است.

برای گردش‌های علمی باید از قبل برنامه‌ریزی کرد تا بتوان به اهداف اساسی آن دست یافت، از این رو:

– قبل از بازدید گروهی، محل را مورد بازدید قرار دهید و نکات ایمنی و بهداشتی آن را یادداشت کنید.

– تاریخ بازدید را با مسئولین محل مورد بازدید هماهنگ کنید و به خانواده اطلاع دهید.

– وسایل مورد نیاز برای بازدید را به خانواده اطلاع دهید (مواد خوراکی، پوشش و غیره)

– آرم مهدکودک را برای نصب روی بلوز و یا بازوی کودکان تهیه کنید.

– با کودکان، قبل از گردش در مورد محل موردنظر و این که در آن جا چه نکاتی باید رعایت شود، صحبت کنید (موارد ایمنی،

بهداشتی - آموزشی و ...).

- از همکاری و همراهی والدین می‌توانید استفاده کنید.
  - پس از گردش علمی، کودکان را تشویق کنید در مورد دیدارشان صحبت کنند.
  - آن‌ها را به تهیه پوستر و یا نقاشی گروهی تشویق نمایید.
- و نهایتاً کسب مهارت‌های اجتماعی فرایند پیچیده و درهم تنیده‌ای است که نمی‌توان از یک راه و با یک روش بدان دست یافت و چه بسا در پاره‌ای موارد مجموعه‌ای از این روش‌ها آموزش را ممکن می‌سازد.

خود را بیازمایید

- ۱- منظور از اجتماعی شدن را توضیح دهید.
- ۲- متغیرهای مربوط به اجتماعی شدن را نام ببرید.
- ۳- مقصود از جامعه‌پذیری چیست؟
- ۴- والدین در اجتماعی شدن کودکان چه نقشی دارند؟
- ۵- مهارت‌های اجتماعی مورد نیاز کودکان را طبقه بندی کنید و برای هر مورد دو مثال بزنید.
- ۶- ساختار دو بازی سنتی را بنویسید و مهارت‌های اجتماعی این بازی‌ها را مقایسه کنید.
- ۷- نقش کتاب‌ها و قصه‌ها را، در اجتماعی شدن کودکان، توضیح دهید.
- ۸- روش قضاوت و داوری را با ذکر مثال بیان کنید.
- ۹- چنانچه کودکی منزوی و خجالتی باشد، برای اجتماعی شدن او چه روشی را پیش‌نهاد می‌کنید.

کتاب‌نامه

- ۱- ارونسون، الیوت: روان‌شناسی اجتماعی، ترجمه‌ی حسین شکرکن، سازمان چاپ و نشر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۵
- ۲- بازرسان سلطنتی انگلستان: آموزش دبستانی و دبستانی، ترجمه‌ی قاسم قاضی، انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۷۵
- ۳- کار تلج، جی - میلیون، جی اف: آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان، ترجمه محمدحسین نظری نژاد (گروه ترجمه بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی) ۱۳۶۹
- ۴- سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی: ویژه‌نامه همایش نقد و بررسی کتاب‌های درسی دوره ابتدایی. انتشارات مدرسه، ۱۳۷۸
- ۵- مجموعه احساس‌های تو و رفتارهای تو، انتشارات بنفشه